

ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ

УДК 159.9.018

Панок В.Г.

*доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,*

*Український науково-методичний центр практичної психології
і соціальної роботи, директор*

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Основною метою діяльності психологічної служби системи освіти є підвищення ефективності освітнього процесу шляхом його індивідуалізації та, одночасно, захист особистісного суверенітету і соціального благополуччя всіх його учасників на основі застосування наукових методів і технологій прикладної психології та соціальної педагогіки [1].

Служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, створення психологічних умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх завдань закладами і установами освіти, підвищенню психологічної культури всіх учасників освітнього процесу [2].

У довоєнні роки, за даними МОН України, кількість фахівців психологічної служби становила 23 тис. 296 осіб. Із них практичні психологи – 15 тис. 68 осіб, соціальні педагоги – 7 тис. 355 осіб, методисти методичних кабінетів/центрів/лабораторій – 873 особи. У той час і на сьогодні психологічна служба є найбільш чисельною з усіх державних психологічних служб в Україні.

Війна росії проти України має дві фази. Перша – початок у 2014 році, яка відзначилась окупацією Криму, Севастополя і окремих районів Донецької і Луганської областей. Друга – повномасштабна агресія 2022 року. Обидві фази війни для працівників психологічної служби позначились великою кількістю постраждалих і внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

За даними ООН тільки у 2022 році кількість дітей, що були вимушені покинути свої домівки і переїхати в інші регіони країни або за кордон, налічує близько 4,8 мільйона. Це – дві третини від усієї кількості учнів і вихованців. Сюди ж слід додати інших учасників освітнього процесу – педагогічних працівників, батьків або законних представників учнів, інших членів сімей. Переселенці за короткий термін мають адаптуватися до нових умов життя і

навчання. Деякі з них були змушені переселятися двічі або й тричі. Отже, країна стикнулася з великою кількістю емоційно і психічно травмованих людей різного віку і статі.

Працівники психологічної служби, які й самі знаходяться у вкрай несприятливих умовах – переселення, регулярні обстріли, втрата близьких, хвилювання за рідних, тим не менш у більшості своїй взялися допомагати іншим. Разом із виконанням своїх прямих професійних обов'язків у закладах освіти, вони ще працюють в якості волонтерів у центрах допомоги ВПО, притулках, шпиталях.

За неповними даними, які зібрали науковці Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України, за травень місяць працівники психологічної служби (в опитуванні взяли участь 2705 фахівців) професійна допомога була надана 99206 учасникам освітнього процесу. Це, орієнтовно, 74 постраждалих на одного працівника служби. Серед постраждалих, яким була надана психологічна допомога, діти ВПО – 20339, діти і сім'ї з числа постраждалих від війни – 35293. Психологічна допомога надавалась також і педагогам: ВПО - 4631, інші постраждали педагоги – 7760.

Наведені дані свідчать не тільки про патріотизм і професійну відповідальність фахівців психологічної служби, а й про загрозу психоемоційному стану самих психологів. За нашими спостереженнями, серед психологів є непоодинокі випадки емоційного вигорання, помилки і неточності в роботі, іноді – повторна травматизація клієнтів.

Війна, окрім усього іншого, ще й вчитель. І ми будемо негідними учнями, якщо не зробимо висновків із помилок. Одним із перших висновків є необхідність суттєвого перегляду програм і стандартів підготовки практичних психологів у закладах вищої освіти. Тепер кожен психолог, що одержує диплом бакалавра або магістра має бути навченим, уміти, професійно надавати першу психологічну допомогу (ППД) постраждалим. Наголосимо – уміти практично надавати ППД у випадках надзвичайних ситуацій або воєнних дій.

Вже працюючі практичні психологи, соціальні педагоги, вчителі та інші педагогічні працівники мають володіти навичками надання ППД. Набуття таких навичок має здійснюватись через систему інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Важливим елементом вдосконалення діяльності психологічної служби є впровадження чіткої системи супервізії та інтервізії діяльності фахівців з метою профілактики емоційного вигорання та підвищення їхнього професійного рівня. Це, до слова, узгоджується з нашими пропозиціями щодо модернізації науково-методичного забезпечення діяльності служби [3].

Велика робота очікує нас у напрямку соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу у повоєнний період.

Безперечно, нам ще необхідно багато працювати над удосконаленням змісту і форм надання допомоги учасникам освітнього процесу в період війни та післявоєнної відбудови нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про психологічну службу у системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
2. Психологічна служба: Підручник / [В.Г. Панок (наук. ред.), А.Г. Обухівська, В.Д. Острова та ін.]. Київ: Ніка-Центр, 2016. 362 с.
3. Панок В. Г. Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2(1).

УДК 159

Рибалка В.В.

доктор психологічних наук, професор,

*Почесний академік НАПН України, головний науковий співробітник
лабораторії прикладної психології освіти УНМЦППСР НАПН України,
провідний науковий співробітник відділу психології праці ІПОД
імені Івана Зязюна НАПН України*

ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ З ВОЄННО- ПАТОПСИХОЛОГІЧНИМ СИНДРОМОМ

В умовах війни між Росією та Україною, що розпочалася 24 лютого 2022 року, докорінно змінюється спосіб життя українського народу, перед яким постає реальна загроза існуванню його держави та життю і здоров'ю кожної людини. До цього слід додати, що воєнна небезпека діє водночас із пандемічною, яка визвана коронавірусом COVID-19. В смертельно небезпечній ситуації у значної частини людей виникає, відповідно до законів соціопсихогенезу, ідентичності індивідуального розвитку соціальному та інтеріоризації (Л.С.Виготський), складний проблемний **воєнно-патопсихологічний синдром**, який характеризується розладом цілісної особистості і руйнівною дією взаємопов'язаних між собою симптомів як його складових. Останні можуть бути класифіковані за підструктурами, компонентами, рівнями тривимірної, поетапно конкретизованої психологічної структури особистості [Рибалка В.В., 2020]. Вираженість симптомів даного